

Kossuth Lajos és Széchenyi István politikai programjának és gyakorlati tevékenységének összehasonlítása és elemzése

A reformkor

Magyarországot az 1820-as években I. Ferenc abszolutizmusa jellemezte. Ezzel párhuzamosan Európában viszont a '20-as évek elején liberális és nemzeti mozgalmak bontakoztak ki. Az 1830-as években hosszú ideig elhúzódó dekonjunktúra, gazdasági hanyatlás volt jellemző. A következő húsz évben gazdasági fellendülés következett be, megélénkült a mezőgazdasági kereskedelem is. A tőkefelhalmozás főként az idegeneknél indult meg. Többnyire zsidók és örmény kereskedők vállalták fel a tőke infrastruktúrába történő befektetését. Ilyen befektetési terület volt még ezen kívül a bankok alapítása, a vasútépítés és a folyamszabályozás.

A gazdaság mellett a kultúra is óriási fejlődésnek indult ebben az időszakban. Ekkor élt és alkotott - az irodalomban - Petőfi Sándor, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Katona József - az építészetben - Polláck Mihály (az ő nevéhez fűződik többek között a Magyar Nemzeti Múzeum épületének terve is), Hild József (az esztergomi bazilikát építtette 1822-56 között), Zitterbarth Mátyás (a debreceni református nagytemplom tartozik alkotásai közé). 1836-ban alakult meg a Kisfaludy Társaság és 1837-ben nyílt meg a Nemzeti Színház. A belsőépítészetben a polgárságra jellemző úgynevezett biedermeier stílus terjedt el. Szintén e korra tehető a magyar műzene kialakulása is. Ekkor teremtette meg Erkel Ferenc a nemzeti opera műfaját a Bánk bán és Hunyadi László című alkotásaival. Kortársa Liszt Ferenc Európa legelismertebb zongoraművésze lett. A festészetben a történelmi témájú romantikus képek

alkotói jutottak meghatározó szerephez, így a legismertebbek közül Madarász Viktor, Markó Károly és Borsos József.

A nemzeti szellem ébrentartásában elsősorban az irodalom játszott nagy szerepet. Kazinczy Ferenc nyelvújítási mozgalma alkalmassá tette a magyar nyelvet arra, hogy az irodalom és a közélet akkori igényeinek mindenben megfeleljen. A költészetre a korabeli európai romanticizmus hatása és a nemzeti érzés erőteljes kifejezése jellemző.

A júliusi forradalom 1830-ban, Belgium népének felkelése, a lengyel szabadságharc, a kibontakozó olasz és német mozgalmak hatalmas forradalmi hullámot alkottak együttvéve, amelynek Magyarországon is érezhetővé volt a hatása. Olyan indokok, mint a nemesség hazafias érzülete, a magyar nyelv és irodalom felvirágzása mellett más okok is arra kényszerítették Ferenc királyt, hogy felhagyjon az abszolutista rendszerével és újra a rendi országgyűlés segítségével kormányozzon. Sürgető kérdés volt még az ország gazdasági életének fellendítése is. A nemesi birtok viszont hitelképtelen volt, a nemesség adómentességet élvezett. Akkoriban úgy vélték, hogy az ország gazdasági alapját alkotó mezőgazdasági termelés korszerűvé tétele, a gyáripar fejlesztése, hitelintézetek alapítása csakis a gazdasági és társadalmi berendezkedés nagyarányú reformjával volt elérhető.

Az 1825-ös országgyűlés

Ferenc király tehát 1825-ben összehívta az országgyűlést. Érdemi eredményt azonban nem tudott az ülés felmutatni. Az országgyűlés jelentőségét viszont Széchenyi István fellépése adta meg: egy évi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Akadémia felállítására. E cselekedete példázta, hogy a magyar reformok terén elérkezett végre a tettek ideje.

Gróf Széchenyi István

Széchenyi a nemzet megmentőjeként lépett fel; célja a magyarság megmentése és átalakítása volt. Ezt így foglalta össze: „A jövő nemzedék hadd menjen egy lépéssel közelebb a világossághoz. Ebben akarok én eszköz lenni”.

Az 1791-ben arisztokrata nagybirtokos családban született Széchenyit fiatal korában nem érdekelte közelebről a magyarság sorsa, azonban bécsi, királyhú neveltetést kapott. Az 1820-as években Angliai körutazást tett, s ekkor döbbsent rá Magyarország elmaradottságára a nyugat-európai országok gazdaságához viszonyítva. Apja Széchenyi Ferenc 1802-ben gyűjteményét felajánlotta a Magyar Nemzeti Múzeum javára, könyvtára jelentette a későbbi Országos Széchenyi Könyvtár alapjait. Anyai ágon való nagybátyja Festetics György Keszthelyen 1797-ben megalapította az első gazdasági tanintézetet - a Georgikont. Ilyen családi hagyományok és tapasztalatok után lépett reformterveivel Gróf Széchenyi István a magyar közvélemény elé.

Széchenyi gyakorlati tevékenysége

Széchenyi a reformokat gyakorlati oldaláról fogta meg. 1827-ben megalapította a Nemzeti Kaszinót. Ettől a különböző társadalmi osztályok együttműködésének elősegítését remélte. Még ugyanebben az évben létrehozta a Magyarországi Állattenyésztő Társaságot, kiadta a Lovakról című könyvét és megszervezte a lóverseny ügyét. Az ő munkássága teremtette meg a Dunagőzhajózási Társaságot és az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet. Rendkívüli akaraterejének köszönhetően indult meg a Tisza szabályozása és az Alduna hajózhatóvá tétele. Budát és Pestet igyekezett az ország egységes gazdasági és művelődési

központjává tenni és ennek érdekében szorgalmazta a Lánchíd megépítését. (1841-ben tette le Clark Ádám a Lánchíd alapkövét.)

Széchenyi Borismertető Társaságot alapított, életre keltette a Pesti Hengermalmot, az Első Hazai Takarékpénztárat, Selyemtenyésző Egyesületet alapított és megvalósította a balatoni gőzhajózást is. Könyvei, a Hitel (1830), Világ (1831) és a Stádium(1833) a reformok szükségességét és programjának egyes részleteit mutatták be.

Kossuth Lajos

Kossuth Lajos 1802-ben született Monokon. Zempléni kismemesi családból származott. Ügyvéd lett, de a harmincas évek politikai élete rendkívül vonzotta. 1832-ben megindította az Országgyűlési Tudósításokat. Hamarosan országos érdeklődés kísérte a magyar reformtörekvéseket. Barátságba került Wesselényivel és egy ideig együtt haladt Széchenyivel. 1837-ben hároméves börtönbüntetésre ítélték a cenzúra megsértése miatt. Ez azonban tovább növelte népszerűségét. A fogság ideje alatt angol nyelvet és közgazdaságot tanult. Széchenyivel szemben radikálisabb politikus. A francia forradalom eszmekörén nőtt fel. Úgy vélte, ismeri a magyarság hiányait és ezekhez mérten kívánt cselekedni: jelszava „szabad nép a független hazában”. 1841-től a Pesti Hírlap szerkesztője lett. Kossuth volt az ellenzék vezére, a magyar közvélemény érdekeinek kifejezője. Széchenyi szembefordult vele, de ezzel csak tovább nőtt Kossuth népszerűsége.

Kossuth gyakorlati tevékenysége

Kossuth politikai tevékenysége mellett gazdasági téren is alkotni akart: létrehozta a Védegyletet, melynek tagjai felvállalták a magyar termékek népszerűsítését. Tagjai kötelezték

magukat arra, hogy nem vesznek olyan külföldi iparcikket, amelyet Magyarországon is előállítanak, még akkor sem, ha a külföldi áru olcsóbb. 1844-től ennek igazgatójává választották. A Védegylet későbbi anyagi összeomlása ártott ugyan neki, de tekintélyét nem rendíthette meg. Más hasonló ipar- és kereskedelempártoló kezdeményezései (mint például az Iparegyesület, a Gyáralapító Társaság valamint az Iparműcsarnok) sem érték el a kívánt célt, így 1846-ban lemondott a Védegylet igazgatóságáról. Kimondta a „Tengerre magyar!” nagyhatású jelszavát. Megteremtette az első magyar ipari kiállítást 1842-ben. Felismerte a hazai ipar gyengeségét, valamint az osztrák és cseh ipar versenyének veszélyét.

Kossuth gyakorlati tevékenysége korántsem volt olyan sikeres és nagyhatású, mint Széchenyié. Politikai programjának fő elemei az érdekegyesítés és az iparfejlesztés voltak. Tervei jórészt gazdasági okokból meghiúsultak.

A közjogi kérdés és a reformok vezetőereje

Széchenyi eszményképe az angol társadalom volt. Hitt a bécsi udvarral való együttműködés lehetőségében, ezért a perszónáluniós kapcsolat fenntartásán fáradozott. A reformok elindítását saját társadalmi osztályától, az arisztokráciától várta és remélte. A magyarság gazdasági felemelését tartotta fontosnak, ami által a későbbiekben a függetlenség is valós távlati cél lehetett. Magyarországot nem tartotta elég erősnek és egységesnek ahhoz, hogy szembeálljon a Habsburg Birodalommal.

Kossuth a gazdasági fejlődés akadályát éppen Ausztriában látta, ezért gyakorlati önállóságot kívánt elérni a birodalmon belül. A reformok vezetőerejét elsősorban a vagyonos középnemesség, valamint a csekély számú, de szintén vagyonos és művelt városi polgári rétegeknek szánta. Ezek a csoportok éppen Széchenyi politikájától fordultak el, és ezzel Kossuthot népszerűsítették. Széchenyi szerint a politikai követelések túlzott hangsúlyozása

ártott a nemzetnek. Ezért élesen elítélte Kossuth tevékenységét, miszerint ő a közszabadság útján kívánta a magyarságot a vagyonosodás felé vezetni.

Széchenyi és Kossuth gazdaságpolitikája

Széchenyi amilyen megfontolt és mérsékelt politikai nézeteket képviselt, olyan józan gazdaságpolitikát vallott. Hittel című munkájában elsősorban gazdasági-társadalmi reformot hirdetett. A gazdasági hitel szükségességét emelte ki, utalva a nemesi adómentesség hátrányára és az ősiség elavult voltára. Az ősiség törvénye szerint a nemesi birtok elidegeníthetetlen, a nemzetség kihalásakor a birtok a királyra száll vissza. E rendelkezésnek eltörlése a birtokbírhatás jogának kiterjesztését vonta maga után következményként. Ezért Széchenyi támadta a robotoltató jobbágygazdálkodást, mivel ez a korszakban már gazdaságtalannak bizonyult. A jobbágyság felszabadítása mellett legfőbb célja a kiművelt emberfők számának növelése volt. A gazdaságpolitika kérdésében Széchenyi és az udvar álláspontja azonosnak tekinthető.

Kossuth gazdaságpolitikája kezdetben - liberális nézeteinek megfelelően - a szabad piac elve volt. A német vámszövetség (Zollverein) megalakulása után (1839) a magyarosodás elhalásától tartott. Friedlich List elméletének hatására elsősorban a vám- és kereskedelmi ügyek reformját, továbbá az iparfejlesztést sürgette: az osztrák-magyar határon lévő, azaz belső vámhatárt kívánta magyar védővámra fejleszteni, hogy az országnak önmagának kelljen ipart teremtenie és politikailag önállóvá lennie. Az udvar ezt a tervezetet elutasította és Kossuth ekkor szembekerült az osztrák gazdaságpolitikával.

Ausztria igyekezett megőrizni fejlett iparának uralkodó szerepét a birodalomban. Érdeke az volt, hogy megmaradjon a magyar piac, s korlátozza a magyarországi ipar fejlődését. A magyar kézművesipar azonban válságba került és e válság láthatóvá tette a

céhrendszer elavult voltát. Változás csak az 1830-as években következett be, amikor is az osztrák ipar rohamos fejlődésével a magyar vállalkozások is fellendültek. Az 1840-es években a fejlődés tovább gyorsult és új vállalatok keletkeztek. A vas-, szerszám- és gépipar lett a korszakban számottevőbb. A vasipar fejlődésére ösztönzőleg hatott még a vasútépítési láz, valamint a gőzhajózás és a hajóépítő műhelyek megjelenése is.

A két politikus eltérő nézete a közlekedéspolitikára is kiterjedt. Széchenyi az udvarhoz közelebb álló tervet mutatott be: ez a Pest-Buda központú, sugaras felépítésű vasútszerkezet volt. Lelkesedett a Pestet Béccsel összekötő vonal megépítéséért. Kossuth véleménye az volt, hogy elsősorban az ország legtermékenyebb területeit, vagyis a Délvidéket és az Alföld déli részét kell összekötni az Adrián létesülő kikötővárossal, Fiumével. Az 1848-as események miatt azonban a Fiumei vasút terve megghiúsult.

A reformok sorrendje és üteme

A reformok sorrendjének kérdésében is eltérő volt Széchenyi és Kossuth álláspontja. Széchenyi úgy látta, hogy az országnak előbb gazdasági téren kell megerősödni, majd aztán lehet bizonyos politikai reformokat kieszközölni. Féltette a nemzetet ellenfele agitációjától, szerinte a túlzott politikai törekvések katasztrófába sodorhatják az országot, amennyiben a politikai reform társadalmi és gazdasági alapjai még nem teremtődtek meg.

Kossuth ezzel ellentétben sokkal radikálisabb volt. Szerinte előbb politikai reformokra lenne szükség. Reménye az volt, hogy e változtatások után a megerősödött Magyarország társadalmi és gazdasági fejlődése önmagától fog bekövetkezni.

Széchenyi a lassú és szerves átalakulás támogatója volt. Természetesen ezeket az újításokat a bécsi kormánnyal együttműködve képzelte el. A nemzet viszont lassanként elfordult a mérsékletet hirdető Széchenyitől és a gyökeresebb változásokat propagáló Kossuth

Lajoshoz csatlakozott, aki pedig a gyorsabb átalakulás híve volt. A harmincas években haladó felvilágosult nézetei miatt az ifjúság példaképévé vált. Széchenyi Kossuthot veszélyesnek tartotta, olyan embernek, aki képes a nemzetet viszályba sodorni. A liberális párt többi vezetője és Deák viszont nem tartotta Kossuthot forradalmárnak. A negyvenes évek elejére már a reformpárti arisztokrácia egy része is elfordult Széchenyitől, már a legmérsékeltebb politikusok és gondolkodók sem hittek neki.

Az örökváltság és a közteherviselés kérdése

Az 1830-ban bekövetkezett európai forradalmi hullám következményeként itthon a reformellenzék vezetői felismerték az érdekegyesítés jelentőségét. Ennek elemei közé tartozott a nemzetfogalom kibővítése (hiszen eddig a magyarságon csak a nemesi rétegeket értették), valamint a jobbágyság beemelése a nemzetbe. Ennek feltétele az örökváltság volt. Ez azt jelentette, hogy a jobbágy - leginkább pénzzel - megválthatta magát és a telkét a földesúri kötöttségek alól. Ezáltal telkének polgári értelemben vett tulajdonosává válik. Az örökváltságnak két változata volt: az önkéntes- és a kötelező örökváltság. Az önkéntes örökváltság a jobbágy és a földesúr közti megegyezés alapján jött létre, a kötelező örökváltság pedig törvényi úton történhetett, vagyis államilag rendelték el. Ez utóbbinak két fajtája az állami kárpótlással történő és a jobbágyi kárpótlással történő örökváltság elképzelése volt.

A Hitelben Széchenyi már kifejtette gondolait az örökváltság kérdésével kapcsolatban: önkéntes örökváltságot szeretett volna elérni. A jobbágyok feudális kötelezettségeit - mint amilyen a robot is volt - meg kell szüntetni úgy, hogy lehetőleg a birtokosok anyagi károsodást ne szenvedjenek.

A jobbágykérdésben láthatjuk leginkább Kossuth merésznek mondható álláspontját. A jobbágyság felszabadításának eszméjével a társadalom legszélesebb rétegét tudta maga mellé

állítani. A kötelező örökváltság híve volt, amely részleges állami kárpótlással történik. Programjába belefoglalta a politikai jogok kiterjesztésének szükségességét is. A jobbágyoknak is politikai jogokat követelt. Ez a legfontosabb liberális eszmék egyike volt a korszakban.

A közteherviselés ügyében Széchenyi és Kossuth véleménye szintén élesen különbözött. Széchenyi a nemesi adómentességet elavultnak tartotta, viszont e kérdésben a részleges közteherviselés volt nézete.

Kossuth szintén azt vallotta, hogy a reformok anyagi alapjának megteremtéséhez elkerülhetetlen a nemesség megadóztatása, az adóterhek közös viselése. Így jellemezte az akkori viszonyokat: „Európa-szerte a koldus adómentes, minálunk az úr.” (Az általános közteherviselés koncepciója a különböző társadalmi rétegek arányos megadóztatását jelentette.)

A nemzetiségi kérdés

A török kiűzése után Magyarországra tömegesen települtek be a környező régiókból beáramló népcsoportok. Északon a szlovák, északkeleten a ruszin jobbágyok jórészt beolvadtak a magyarságba. Keleten, Erdélyben nagyszámú román lakosság települt le. Délen, a Bácskába és a Bánátba szerbek jöttek. Az 1840-es évek elején a nemzetiségek az ország lakosságának több mint felét alkották. A magyar nacionalizmus óriási lendülete természetesen megváltoztatta a magyarság viszonyát az országon belül élő nemzetiségekhez. A magyar nyelvterjesztő és a magyarosító mozgalom csupán a német városi polgársággal és a főként kereskedelemből és iparból élő zsidósággal szemben ért el jelentős sikereket. Bécs aggódva figyelte a magyar és más nemzeti mozgalmak előretörését. Ezért e mozgalmak gyengítése érdekében inkább a román és szláv nemzetiségi mozgalmakat támogatta. A magyar nyelv

hivatalossá tétele (1844-ben) még jobban kiélezte a nemzetiségek elhatárolódását. A magyar liberálisok vezetői viszont nem hittek abban, hogy a bécsi kormány és a nemzetiségek egymásra találhatnak.

Széchenyi nemzetiségekhez fűződő viszonya türelmesebb felfogást jelentett. Féltette a nemzetet az osztrák kormány és a nemzetiségek összefogásának következményétől, mert akkor a magyar nemzet két tűz közé szorult volna. Úgy tartotta, hogy nem lehet valakit pusztán azért magyarnak nevezni, mert a magyar nyelvet már elsajátította: „Nyelvet, nemzeti sajáttságot, ily felette könnyű szerrel azonban még csak biztosítani se lehet, annál kevésbé szilárdabb s tágabb alapokra állítani; minthogy a szólás még korántsem érzés, a nyelvnek pergése korántsem dobogása még a szívnek, és ekképpen a magyarul beszélő, sőt legékesebben szóló is, korántsem magyar még. A magyar szó még nem magyar érzés, az ember mert magyar még nem erényes, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi.”

A magyarosítás volt viszont ezzel ellentétben Kossuth célja. Ezt a türelmetlenebb álláspontot bírálta Széchenyi. Kossuth szerint a jogok minél inkább történő fokozatos kiterjesztése a nemzetiségeket is bevonná majd egy azonos szabadságjogokkal rendelkező nagyobb közösségbe. Ennek a közösségnek tagjai - a liberális fogalmazás szerint - nyelvre és nemzetiségre való tekintet nélkül élnek.

Széchenyi 1842-re teljesen elszigetelődött, Wesselényitől eltávolodott, majd szembefordult vele a nemzetiségi kérdés felvetése után.

A forradalom hajnalán

A nemzeti kérdés így sajnos lezáratlan maradt. Megoldására a magyar reformkor nemzeti liberális politikusai nem tudtak módot találni.

Széchenyi a negyvenes években vitairatokat közölt - ezek közül a legjelentősebbek a Kelet népe (1841) és a Politikai Programtörvények (1847-ben) voltak. Aggodalommal figyelte az ellenzék tevékenységét. Ekkorra már teljesen egyedül maradt nézeteivel. Az ellenzéki politikusok mellé állt az ország közvéleménye is. Így - Kossuth elképzelését követve - a viszonylagos gazdasági és politikai függetlenség oldalára álltak. Kossuth ekkor mégis Széchenyi Istvánt a legnagyobb magyarnak nevezte.

A reformkor vívmányai - "... a világot egy új nemzettel meggazdagítani"

1825 és 1848 között az ország rohamos fejlődésnek indult. A harmincas évek reformjai Széchenyi vezetésével valósultak meg. Egy új Magyarország alapjait teremtette meg munkásságával: „az emberiségnek egy nemzetet megtartani, annak sajátosságait megőrizni és szeplőtlen minőségében kifejtteni ... a világot egy új nemzettel meggazdagítani”. Művei ösztönzőleg hatottak a változást hirdető körökben.

A társadalom politikailag meghatározó része a csupán a lakosság öt százalékát alkotó nemesség volt. A nemesség pedig belátta, hogy az ország gazdasági fejlődésének gátja a feudális berendezkedés. Az 1831-es koleralázadás rádöbbentette a nemesi rétegek képviselőit, hogy a meglévő jobbágy-földesúri viszony tarthatatlan. Wesselényi és Deák felismerte az érdekegyesítés jelentőségét.

A reformkor az ipar, a közlekedés és a kultúra területén is nagy változásokat hozott. Gőzhajózási- és vasúttársaságok létesültek. 1836-ban felépült az óbudai hajógyár. Beindult a rendszeres gőzhajóforgalom Pest és Bécs között, a Balatonon és a Tiszán Szegedtől Szolnokig. 1848-ig több vasút volt kiépülve és üzemben, a legelső: Pest-Vác, Pest-Cegléd-Szolnok.

A tőkés hitelszervezet robbanásszerűen épült ki a korszakban. Több gyári egység alakult ki. Jelentős volt a vasipar termelésének nagyarányú megnövekedése is.

Kossuth gyakorlati tevékenysége nem volt ilyen sikeres, mint Széchenyié, de mégis nagyobb tömegeket tudott maga mellé állítani politikájával. A negyvenes évektől Kossuth előretörését figyelhettük meg. Széchenyi nagy évtizede a harmincas évek voltak. Kossuth Pesti Hírlapban megjelent cikkei hatására több támogatót szerzett Széchenyi korábbi köréből.

A már személyessé fokozódó vitában azonban a közvélemény nagy többsége Kossuthnak adott igazat.

1848-ban mindketten tagjai voltak az első felelős magyar kormánynak. Széchenyi közmunka- és közlekedésügyi miniszter lett. Kossuth vállalta a pénzügyminisztérium vezetését.

A szabadságharc leverése után Kossuth egy ideig Törökországban tartózkodott, majd körutat tett az Egyesült Államokban. Terveit később Londonban sem támogatták, bár magát és családját előadásai és cikkei tiszteletdíjaiból el tudta tartani. Miután 1867-ben megvalósult a kiegyezés Ausztria és Magyarország között Kossuth felhagyott aktív politikai tevékenységével is. Nem térhetett már haza. 1894-ben halt meg az olaszországi Torinóban.

Széchenyi egy ideig az önvádtól és rögeszméktől szenvedett. 1857-től haláláig újra felvette a harcot a magyarság érdekében. 1860-ban a sok őt ért zaklatás következtében visszatért az örület kínzókamrájába. Végül önkezével vetett véget életének. Az ő fellépése átalakította a rendi Magyarországot. E nagy egyéniség gondolatai és tervei teremthették meg az európai magyar hazát a XIX. század derekán.

Felhasznált irodalom:

Asztalos Miklós és Pethő Sándor: A magyar nemzet története, 1933

Az ezeréves Magyarország (Pesti Hírlap Rt kiadásában), 1939

Dr. Tóth László: Magyarország történelme, 1944